

Gând la gând

Gând la gând trage. Fără să cunoaștem că din 2000 există un Dicționar filosofic – Lucian Blaga (nu ne facem mea culpa, vinovate sunt haosul, dezinteresul, nepriceperea, etc care patronează difuzarea cărții în ”Țărișoara noastră”) cu ceva timp înainte de data când scriu aceste rânduri propuneam revistei Discobolul articolul Pentru un dicționar al filosofiei lui Lucian Blaga în care invocam zece argumente pentru necesitatea lui. Acum am marea bucurie și plăcere să scriu despre un asemenea *Dicționar*. În revistele de literatură și cultură pe care le citesc sistematic nu am întâlnit nici o recenzie. Cauza lipsei este cea invocată mai sus și nu ignorarea cărții de către recenzenți. Dacă greșesc, de data aceasta mea culpa.

Mica incursiune în istoria instrumentelor de lucru ale filosofiei (Argument pag 8) este în fond încă un ”argument” în favoarea necesității acestui *Dicționar* și implicit o replică dată necunoscătorilor și răuvoitorilor (se pare că mai există și din aceștia) care mai neagă valoarea universală a operei filosofice a gânditorului de la Lancrăm.

După cum se menționează în *Argument*: ”Lucrarea de față este prima la noi în care, într-o formă de dicționar-enciclopedie se prezintă sistemul categorial al unui filosof. Ea corespunde în linii generale conținutului termenului dicționar. Totodată, din câte cunoaștem, nu-și are modelul întrutotul în alte dicționare, precum cele amintite mai sus sau altele”. Autorii au optat pentru formula de ”expunere-comentare” pornind de la dorința FILOSOFULUI formulată în diferite ocazii de înțelegere din interior a sistemului său filosofic.

Dicționarele menționate de autori în *Argument* și în Nota din finalul acestuia au fost într-un fel sau altul modele catalizatoare, dar cel mai ”palpabil” model este, cred, dicționarul Termenii filosofiei grecești a lui Francis E. Peters, apărut în traducere românească în 1993 la Editura Humanitas.

Cuprinsul ne lămurește suficient în ceea ce privește modul în care a fost gândit și realizat ”Dicționarul ...”: Argument; Lucian Blaga despre el însuși; Sumarele lucrărilor de filosofie ale lui Lucian Blaga; Articolele de la A la Z (s.n. – I. P.); Comentarii critico-filosofice; Bibliografie; Glosar; Indice de nume; Lista schemelor și 2 pagini de reproducere după ediții românești și franceze din opera filosofică blagiană. Având sub ochi ”Cuprinsul” și în minte ideile ”Argumentului” nu e greu să sesizăm că ne aflăm în fața unei lucrări care umple orizontul nostru de așteptare.

Capitolul ”Lucian Blaga despre el însuși” e conceput și integrat lucrării în ideea (după cum menționează *ARGUMENTUL*) de a facilita privirea din interior a operei filosofului. Sunt antologate în ordine cronologică trei texte blagiene. Prin relațiile pe care le stabilește cu Dicționarul, cel mai important este, primul, datat 1937 Schița unei autoprezentări filosofice. Până a ajunge la corpus-ul Dicționarului mai parcurgem cu folos Sumarele lucrărilor de filosofie ale lui Blaga de la debutul filosofic (1914) până la ultima postumă tipărită în volum (Curs de filosofia religiilor, Alba Iulia – Paris, Editura Fronde, 1994) și de aici la seria OPERE, editia Dorli – Blaga. ”Sumarele ...” dau seama pentru nespecialist (necunoscător al operei filosofice) de *cantitatea* și *varietatea* subiectelor, iar celor în temă le subliniază încă o data unitatea interioară a filosofiei blagiene.

Partea propriu-zisă de dicționar cuprinde 216 articole. Este partea cea mai importantă a cărții pentru faptul că este, de acum, indispensabilă pentru orice (amator sau specialist) care intră în contact cu opera filosofică a lui Blaga. Descrierea – explicarea conceptelor este limpede și accesibilă în primul rând nespecialistului. Ea se face utilizându-se citatele, parafrazările, cu trimeri la lucrarea (lucrările) în care conceptele sunt folosite, la termenii

izomorfi prezenți în operele filosofului. Aici se simte nevoia pentru așezarea filosofiei blagiene în contextul filosofic universal a lărgirii sferei de referință la alte sisteme filosofice.

Și acum ceva despre antologia de comentarii critico-filosofice ce întregeste dicționarul. Ea e binevenită și merită să fie parcursă cu atenție. În primul rând pentru priceperea cu care au fost alese (la obiect – strict adecvate conținutului și scopului Dicționarului) textele sunt utile documentării rapide prin faptul că adunate la un loc sunt la îndemână. În al doilea rând cronologia lor, comentariile devin un seismograf al receptării și înțelegerii filosofiei, gânditorului de la Lančrăm. Din mica antologie critică este de reținut diversitatea opiniilor întemeiate pe criterii și perspective diferite și exprimarea pe tonalități variate de la cvasi obiectivitatea hegeliană a lui D. D. Roșca și atitudinea colegială a lui Mircea Vulcănescu la “partinica” și “obtuză” (e drept că autorii dicționarului au evitat exemplele cele mai crase) interpretare de către “filosofia marxistă”; de la elogiul aproape poetic a lui Vasile Bacilă la interpretarea personală în spirit de autentic filosof a lui Constantin Noica. În general toate comentariile reținute menționează originalitatea și valoarea universală a operei filosofului nostru. Interpretările interbelice fie că acceptă, fie că resping ideile lui Blaga sunt libere în gândirea și exprimarea lor. Nu același lucru se poate spune despre interpretările din perioada postbelică (epoca comunistă cu etapele și nuanțele de rigoare). Acestea sunt unilaterale ca perspectivă. Mai mult sau mai puțin elegant sunt supuse ideologiei comuniste și “filosofiei leniniste (adică sovietică și apoi ceaușistă). Din antologia prezentă în Dicționar sunt în afara cauzei textele lui Noica, Ion Mihail Popescu și în parte ale lui Al. Tănase.

În multe din textele antologate descoperim că se insistă (probabil bine intenționat) pe câteva aspecte totuși mai puțin semnificative pentru gândirea filosofică a lui Blaga. Așa spre exemplu, se insistă prea mult (cantitativ – “repetitiv”) pe *umanismul filosofiei lui Blaga*. Nu trebuie să devenim avocații umanismului blagian deoarece el există “a priori”.

Alte observații *critice*. Din comentariile lui Dumitru Ghișe (nu e unicul) juste în ansamblul lor, totuși filosoful se vede poet. Ion Ianoși insistă eronat pe ideea că “estetica reprezintă un pilon de susținere a Trilogilor”. Ne menținem afirmația pozitivă în legătură cu paginile semnate de Alexandru Tănase, dar nu-i putem trece cu vederea o afirmație ca aceasta: “Acum (e vorba de ultimii ani de viață și activitate a lui Blaga) el începe să devină raționalist – dialectic, se raportează la concepția marxistă cu receptivitate și respect”. O astfel de afirmație (au mai făcut-o și alții) nu se justifică prin nimic. Nici prin încercarea să traduci cenzura comunistă prin astfel de afirmații. Profesorul de filosofie care a fost Al. Tănase nu are nici o scuză că la momentul când emitea ideea nu cunoștea romanul autobiografic Luntrea lui Caron la care Blaga lucra (clandestin) tocmai în perioada la care se referă comentariul. Interpretul păcătuiește puțin prin răstălmăcirea textelor blagiene. Dar să-l iertăm că nu este singurul la un pas de aberația lui Ilie Bădescu care îl face pe Eminescu marxist!

În legătură cu textul scos din Istoria filosofiei românești (1984) Gh. Al. Cazan nu putem spune decât că autorul lui confundă cursul universitar de istoria filosofiei cu articolul sau conferința de popularizare în rândul maselor largi populare.

Dicționarul mai cuprinde și o bogată bibliografie: partea întâi, cronologia lucrărilor filosofice; partea a doua, lucrări despre filosofia lui Lucian Blaga. Aș menționa lipsa unor titluri importante, zic eu: Eugeniu Nistor, Teoria blagiană despre matricea stilistică, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 1999; Ion Tudosescu, Lucian Blaga – concepția ontologică, Editura Fundația “România de mâine”, 1999; Mircea Muthu, Lucian Blaga – dimensiuni răsăritene, Editura Paralela 45, 2000. Probabil că lucrarea Floricăi Diaconu și Marin Diaconu a fost predată editării când au apărut titlurile menționate (totuși cartea lui Mircea Muthu este la a doua ediție). Totuși atenție la provincie unde apar cărți valoroase și reviste care găzduiesc articole despre Blaga – fie filosoful, fie poetul.

Cartea dicționar, de înaltă ținută științifică și instrument de lucru deosebit de folositor, mai cuprinde un Glosar, un Indice de nume și lista schemelor cu explicațiile aferente scoase din textele gânditorului de la Lančrăm.

Ceea ce este citat din Blaga pe pagina 4 a copertii e în spiritul care a vegheat elaborarea Dicționarului și probabil că pentru autorii lui are și o justificare psihologică. Având în vedere valoarea și importanța lucrării, Editura trebuia (să nu zicem obligată) să găsească un spațiu minim pe una din paginile copertii sau pe verso paginii de titlu, pentru prezentarea autorilor.

Cartea și-a atins scopul – de fapt un dublu scop, cel de dicționar și cel de *introducere în filosofia lui Blaga*, dar acest lucru nu înseamnă (e și convingerea autorilor) că ea se substituie **OPEREI**.

Apreciem pe Florica Diaconu și Marian Diaconu și Editura pentru munca care trebuia făcută mai devreme de către alții, dar îi somăm să dea o a doua ediție revizuită și îmbogățită. Apropo! Există un limbaj filosofic blagian. El întrezărește chiar din corpus-ul conceptelor, dar e nevoie și de un studiu serios (filosofic!) asupra limbii și stilului filosofiei blagiene, dar nu în prelungirea celor 1 – 2 încercări care s-au făcut cândva transformând pe filosof în poet.

Citim în Argument: “Și totuși, în logica teoriei este momentul spiritual al apariției unui Dicționar de filosofie Lucian Blaga”. Este meritul lui Florica Diaconu și Marin Diaconu, că nu au mai lăsat timpul să treacă peste acest moment spiritual.

Florica Diaconu, Marin Diaconu – Dictionar de termeni filosofici al lui Lucian Blaga – Introducerea prin concepte, Univers Enciclopedic, București, 2000